

קונם י"ן שאני טועם (נדרים נב-נג)

גליון 362

איתא במתניתין בסוף דף נא: הנודר מן הבשר (דף נב.) מותר ברוטב ובקיפה ור' יהודה אוסר (ולגירסת הר"ן ר' יוסי). אמר ר' יהודה מעשה ואסר עלינו רבי טרפון בביצים שנתבשלו עמו. אמר לו כן הדבר, אימתי בזמן שיאמר בשר זה עלי שהנודר מן הדבר ונתערב באחר אם יש בו בנותן טעם אסור וכו' מבואר במשנה שאם אסר בנדר בשר בלשון בשר זה, ונתבשל הבשר בדבר אחר, אם יש בו טעם בשר, אסור לאכול את התערובת.

ובמשנה בדף נב: הנודר מן הענבים מותר ביין, מן הזיתים מותר בשמן. אמר קונם זיתים וענבים אלו שאיני טועם אסור בהן וביוצא מהן.

דין משנה זו עוסק ביוצא מן הדבר הנאסר, ולא בדבר שנתבשל כמו במשנה הקודמת. ובגמ' בעי רמי בר חמא בנודר מן הענבים האם אלו דוקא או שאיני טועם דוקא. מחמת איזו מלה נאסר היוצא מן הענבים. וביאר הר"ן דהיה פשוט לרמי בר חמא דבחד מינייהו סגי אלא דמספקא ליה אי אלו דוקא, ושאני טועם אינו מעלה או מודיד או שאיני טועם דוקא, ואלו אינו מעלה או מוריד.

והקשה הר"ן איך ס"ד דרמי בר חמא דשאני טועם עדיף טפי מאלו, דהא לגבי חילופין תנן לקמן (נז.) איפכא דהאומר קונם פירות אלו עלי אסור בחילופיהן ובגידוליהן, והאומר שאני טועם מותר. ותירץ דלגבי חילופין היות ואמר אלו ויחדניהו, שוינהו כהקדש ומש"ה איתסרו חילופיהן כהקדש אבל כי אמר שאני אוכל לא משמע דליתסרו חילופיהן, דאדרבה בחילופין וגידולין אינו אוכל או טועם מהם כלל.

ואח"כ במשנה בדף נג. הנודר מן התמרים מותר בדבש תמרים וכו'. והקשה הב"ח (בטור סי' ריז) יש לעיין אמאי לא תניא נמי כשאומר תמרים אלו דאסור ביוצא מהם כדתניא בזיתים וענבים. ובאמת שכבר הקשו כעין זה בתוס' (דף נג. בד"ה הנודר מן התמרים) וז"ל וקשה אמאי לא תנא הכא כדקתני בשאר בביקונם תמרים אלו שאני טועם אסור ביוצא מהם.

ובש"ך (סי' ריז ס"ק יט) הביא את קושיית הב"ח. וכתב ונראה דלא קשה מידי דאטו תנא כי רוכלא ליחשב וליזיל אבל לקושטא דמילתא בכולהו דינא הכי, עכ"ל. והיינו דהש"ך ס"ל שלא היה צורך לחזור על אותו חידוש (שהאומר אלו אוסר) בתמרים דדינו בדיוק כמו בענבים, ושם כבר מפורש שהאומר אלו, היוצא מהם אסור. וה"ה באומר שאני טועם יהיה אסור בדבש היצא מן התמרים וכמו בטעם של בשר שאוסר כמבואר במשנה בדף נב.

אמנם בערוך השלחן (ריז, לב) כתב הנודר מן הדגים מותר בציר וכו'. הנודר מתמרים מותר בדבש תמרים וכו'. וכל זה בסתם אבל אם אמר דגים אלו ותמרים אלו וכו' אסור בכל היוצא מהן. ובדגים אם אמר קונם דגים שאני טועם או שאני אוכל אסור בציר ומורייס כמו בקונם בשר ויין שאני טועם שאסור בתבשיל שיש בו טעם בשר ויין וכו' אבל בשארי דברים שבסעיף זה וכן החלב שבסעיף הקודם ליכא דין זה מפני שאין בחמאה טעם חלב ולא בדבש טעם תמרים ולא בשכר טעם שעורים וכן כולם (כנלע"ד), עכ"ל.

הש"ך כתב דפשוט שאותו דין שיש בבשר וענבים יש בתמרים, אבל הערוך השלחן חילק ביניהם, דהאומר קונם תמרים שאני טועם מותר בדבש תמרים. והביאור הוא כי באכילת דבש אינו טועם תמרים.

אמנם במחנה אפרים (הל' נדרים סי' לב) כתב על קושיית הב"ח דיש חילוק בין תמרים לענבים מטעם אחר, שענבים עומדים למשקה היוצא מהן, ולכן האומר קונם ענבים שאני טועם, כוונתו גם ליוצא מהם אבל שאר פירות שאינם עומדים למשקה לאו דעתיה דאיניש עליה. והוסיף דטעם זה ניחא לגבי האומר שאני טועם אבל האומר תמרים אלו דשווייה אנפשיה חתיכה דאיסורא יהיה אסור בכל גוונא, גם בתמרים. אלא די"ל דהיות והדבש נחשב זיעה בעלמא, גם באומר אלו לא מיתסר בדבש תמרים.

והקשה עליו בשלמי נדרים דהגם דהוי זיעה בעלמא בכל זאת אסור מדרבנן, ואיך התיר לאכול הדבש. ואולי י"ל דבמאכלות אסורות דהמאכל אסור בעצמותו, היוצא ממנו גזרו עליו אפי' שאינו אלא זיעה אבל נדר למרות שהוא איסור חפצא אבל הוא רק נאסר מחמת נדרו, ולכן לא נכלל בגזירה של יוצא כשהוא זיעה. ועכ"פ יוצא דבאומר תמרים אלו לפי המחנה אפרים לא נאסר בדבש היוצא ממנו. ולפי הערוך השלחן בכה"ג יהיה אסור אבל באומר שאני טועם לא יהיה אסור. ולפי הש"ך דין תמרים כדין ענבים.

והנה במשנה בדף נב. הגירסא שלנו היא אמר קונם יין זה שאני טועם ונפל לתבשיל אם יש בו בנותן טעם הרי זה אסור. אבל גירסת הר"ן (מובאת בדף נב:) היא קונם יין שאני טועם אסור בהן וביוצא מהן. וביאר דכיון דאמר שאני טועם אסור אפי' בתערובת דכיון דיש בו טעם יין הרי הוא טועם יין שנאסר עליו.

אמנם ברמב"ם (פ"ה נדרים הי"א) כתב נאסר בבשר זה או ביין זה ונתבשל עם הירק, אם יש בירקות טעם בשר או טעם יין אסורין ואם לאו מותרין. וכתב בלחם משנה דהטור כתב דה"ה אם אמר בשר שאני טועם או שאני אוכל. וביאר הלח"מ דכיון דלא איפשיטא בעיין גבי האומר שאני טועם ביוצא ונקטינן לחומרא, ה"ה לגבי נתינת טעם, דהא בגמ' מדמי אהדדי ופשיט מהא דר' טרפון דהיכא דאמר בשר זה עלי ויש בו נותן טעם הרי זה אסור דה"ה דיוצא אסור, הרי שדימו יין לטעם. אבל הרמב"ם לא הזכיר דהוא ספק אלא גבי יוצא מהם בלבד אבל לגבי נתינת טעם נראה דאית ליה דאינו אוסר אלא היכא דאמר אלו בלבד.

חידש הלחם משנה דמדויק ברמב"ם שלא ס"ל כהר"ן, והאוסר בשר או יין בלשון שאני טועם לא ייאסר בתערובת. וכתב ונראה לי טעמו דאית ליה דטפי אית לן לאסור ביוצא מהם מהיכא דנתן טעם, דיוצא הוא בגוף הדבר עצמו. והא דפשיט תלמודא מההיא דר' טרפון (שאסר בטעם כשאמר אלו) מכ"ש פשיט ליה דהשתא גבי נ"ט אוסר, כ"ש ליוצא מהם. אבל לגבי שאני טועם איבעיא לן לגבי יוצא מהם אבל לגבי נתינת טעם לא איבעיא לן כלל דפשיטא ליה דמותר כיון שלא אמר אלו. ומשום הכי לא בעי רמי בר חמא על מתניתין דלעיל (בדף נב.) אלא רק במתניתין לגבי זיתים וענבים.

והביא שם דהר"ן גרס במתניתין דקונם יין שאני טועם שנפל לתבשיל אם יש בו נ"ט אסור ולא גריס גבי יין זה. ופירש דמשום דקאמר שאני טועם הרי זה אסור ע"י תערובת, וכן נראה דגרס הרא"ש.

ותמה בלח"מ דלפי הר"ן אמאי לא פשטוה בגמ' לבעיא שאני טועם לגבי יוצא מהא דקונם יין שאני טועם שאוסר בנ"ט דהא בגמ' משהו איסור נ"ט לאיסור יוצא דלגבי אלו פשיט מהא דר' טרפון. לכך נראה לי דגרסינן במתניתין גבי יין, יין זה שאני טועם, וטעמא דאוסר משום נתינת טעם הוא משום דהזכיר זה אבל בלאו האי טעמא לא מהני דהאומר שאני טועם לא מהני לאסור בנתינת טעם בתערובת.

ולולא דבריו היה מקום לומר להפך דהאומר שאני טועם פשוט שאסור בתערובת בנ"ט דהא מרגיש הטעם ואסור על עצמו הטעם משא"כ באלו יש חידוש דנעשה לו כחתיכה דאיסורא ולכן הטעם היוצא ממנו אסור כמו בכל מאכלות אסורות.

ובפירוש הרא"ש (דף נב:) בביאור הצד של הספק של רמי בר חמא ששאני טועם אינו אוסר ביוצא מן הזיתים ומן הענבים הוא כי מפקד פקיד בתוכן ודבר אחר הוא ודילמא לא נאסר.

וכתב בקרן אורה דלפי"ז לא מיבעיא ליה לרמי בר חמא אלא בזיתים וענבים דוקא אבל בשאר פירות דלאו מיפקד פקיד, מסתבר דלא גרע מטעם היוצא ע"י בישול ואסור גם ביוצא מהן. אלא דא"כ היכי פשיט רבא מהא דקונם פירות אלו, הא ביוצא מהן מותר, הא בסתם פירות לכו"ע אסור ביוצא מהן. וצ"ל דלהאי צד איירי דוקא בזיתים וענבים. והביא את דברי הלחם משנה והקשה עליו איך יתכן שבטעם מותר באומר שאני טועם וביצא יהיה אסור הא נ"ט יותר חמור ממנו.

ולסיכום יוצא דשאלת רמי בר חמא בענבים לפי המחנה אפרים בתמרים אלו מותר כי היוצא הוא זיעה. ולפי הרא"ש בשאני טועם אין שאלה בתמרים כי פשוט בשאר משקין דלא מיפקד פקיד ואסור. ולערוך השלחן מותר כי אין בו טעם תמרים. וכן לפי הלח"מ בשיטת הרמב"ם, לא יהיה אסור בטעם לפי הרמב"ם כשלא אמר אלו.